

KATVE-RYHMÄN KOKOUS

Aika: 8.5.2006 klo 13.00-16.00

Paikka: Helsingin yliopiston kirjasto / Teollisuuskatu 23

Läsnä:

- Susanna Aakko, Helsingin kaupunginkirjasto
- Juha Hakala, HYK pj.
- Laila Heinemann, HYK, sihteeri
- Päivi Holopainen, HYK
- Nanna Jokinen, HYK
- Esa Kurki, HYK
- Pasi Kurvinen, HYK
- Riitta Lehtinen, Helsingin kaupunginkirjasto
- Ere Maijala, HYK
- Esa Peltonen, ATP
- Sonja Petrell-Auvinen, TietoEnator Libraries
- Ari Rouvari, HYK
- Kiti Vilkki-Eriksson, BTJ Kirjastopalvelu

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen ja osallistujat esittäytyivät.

Asialistalle lisättiin alkuun ilmoitusasioihin MARC21 tilanne ja muissa asioissa käsiteltäväksi ELAG 2006 ja Kirjan tie -hanke.

2. Ilmoitusasiat

2.1 MARC21

Nanna Jokinen selvitti MARC21 -formaatin käännöstilannetta. Formaatin kääntäminen suomeksi on parhaillaan meneillään. Bib-formaatti valmistunee kesällä ja auktoriteetti- ja varastoformaattit vuoden loppuun mennessä. Vertailutaulukot saadaan aikaisintaan ensi vuonna ja koulutukset voidaan aloittaa vuoden 2007 loppupuolella. Voyager-kirjastoissa formaatti vaihtuu näillä näkymin vuonna 2008.

Käännös vastaa formaatin verkkoversiota (paperinen on laajempi). Se julkaistaan pääsääntöisesti verkossa ja tulee olemaan avoimesti käytettävissä. Jos siitä halutaan painettu versio, joudutaan harkitsemaan maksullisuutta, jotta tuotantokustannukset saadaan katettua.

2.2 Fennica XML

Keskustelussa nousi esiin kysymys Fennican tietueiden poimimisesta MARCXML-muodossa. Teknisesti asia ei ole ongelmallinen, mutta tuotanto olisi organisoitava. Jos MARCXML-muotoisille Fennica-tietueille on enemmänkin kysyntää, voidaan niiden eräpoiminta tuotteistaa. Jo nykyisin Fennicasta ja yhteistietokannoista voi poimia tietueita on-line SRU/W:llä MARCXML-muodossa. YAZ Proxy tekee tämän mahdolliseksi.

3. Standardoinnin tilannekatsaus

Juha Hakala esitteli ISO TC 46:n kokouksessa Thaimaassa esille tulleita asioita. Koko matkaraportti on luettavissa Tietolinjasta (<http://www.lib.helsinki.fi/tietolinja/0106/standardointi2006.html>). Hän nosti erityisesti esille kaksi keskeistä hanketta: ISSN-tunnuksen uusimisen ja ISTC-tunnuksen tilanteen.

3.1 Uusi ISSN

Uusi ISSN tulee olemaan järjestelmätoimittajien kannalta ongelmallisempi kuin uusi ISBN.

Julkaisun eri ilmiasuille tullaan antamaan omat erilliset ISSN-tunnukset, mutta niistä ensimmäisenä annettu toimii samalla kaikki ilmiasut kokoavana yhteistunnuksena (ISSN-L eli ISSN-Linking). Järjestelmien kannalta on ongelmallista, miten ne pystyvät tunnistamaan kummassa roolissa tätä tunnusta haetaan. Tämä vaatii uusia ratkaisuja tallennuksessa (kaksi eri kenttää) ja indekseissä.

Tavoitteena on saada kaikki julkaisun eri ilmiasut haettavaksi sekä yhdessä että erikseen. Riitta Lehtinen esitti, että osakohteiden käsittely (linkkikentät) voisi toimia mallina ratkaisulle.

Uuden ISSN-tunnuksen luonnos on tulossa kommenteille. Lausunnoissa kirjastoalan on syytä ottaa kantaa nimenomaan tunnuksen MARC-tallennukseen.

Tarkempaa tietoa ratkaisusta saataneen seuraavassa kokouksessa. Asia voi kuitenkin vaatia toimenpiteitä järjestelmätoimittajilta jo tämän vuoden aikana.

3.2 ISTC

ISTC (teostason standarditunniste) ei ole edennyt toivotulla tavalla. Ongelmat eivät ole niinkään teknisiä vaan taloudellisia, eli järjestelmä ei maksaisi takaisin omia kustannuksiaan. Standardi edellyttää keskitettyä ISTC-tietokantaa, jonka tuotanto- ja ylläpitokustannukset nousevat korkeiksi.

Teostason tunnistetta tarvittaisi ennen muuta FRBR-luetteloinnissa. Toisaalta FRBR:ää tukevia perinteisiä kirjastojärjestelmiä ei vielä ole monta (ilmeisesti vain VIRTUA) . Esimerkiksi WorldCatissa FRBR on toteutettu kevytimplementoinnilla, eli teostason tietue tuotetaan bibliografisista tietueista "lennossa" vasta hakuvaiheessa.

4. Tietohuoltokomitean painopistealueet vuodelle 2006

Tämän vuoden erityisenä 'missiona' on saada käännetyksi arkistojen kuvailustandardi OAIS (Open Archival Information System Reference Model Standard). Ongelmana on kuitenkin, että se on alun perin standardoitu ISO TC 20:ssä, jonka asiat Suomessa kuuluvat Teknologiateollisuudelle eivätkä Tietohuoltokomitealle. Heillä ei puolestaan ole kiinnostusta tähän nimenomaiseen asiaan. Tällä hetkellä neuvotellaan TC 20:n asioiden siirtämisestä kokonaan Tietohuoltokomitealle. Muussa tapauksessa käännöksen tulot menisivät Teknologiateollisuudelle vaikka työn kustantaisivat Tietohuoltokomitea ja/tai Kansalliskirjasto. Myös pätevän kääntäjän löytäminen näin vaikealle termistölle on ongelma.

Tietohuoltokomiteassa panostetaan tänä vuonna asiakirjahallintoon. Tänä vuonna valmistuvat käännökset asiakirjastandardeista ISO 15489 ja ISO 23081. Työtä koordinoi Jaana Kilkki Sota-arkistosta.

Uusia standarditunnisteita ovat ISPI (International Standard Party Identifier) eli auktoriteettitietueen tunniste, joka on nyt lähtenyt (uudelleen) liikkeelle tekijänoikeusjärjestöjen aloitteesta. Kirjastojen esittämä auktoriteettitunniste ei saanut aikanaan tarpeeksi kannatusta. Toinen ajankohtainen tunniste on ISCI (International Standard Collection Identifier), josta on tulossa virallinen esitys. Siinä olemme itse olleet aloitteentekijöinä.

Kokoelmien metadatastandardit valmistuvat NISOssa marraskuussa. Keskusteltavana on mahdollisuus kääntää ne suoraan SFS-standardeiksi, odottamatta kierrosta ISO:n kautta (mihin menisi useampi vuosi). NISO:n standardiesitykset ovat yleensä menneet läpi ISOsta sellaisinaan. Molemmilla näkökannoilla – heti tai vasta ISO:n kautta - on perustelunsa.

5. RFID-tiedotus

KATVEN työryhmässä valmistuneesta RFID-tietomallista pitäisi tiedottaa. Keskustelussa todettiin kuitenkin, että tiedotus voidaan hoitaa matalalla profiililla.

Kansalliskirjaston standardointisivustoon (<http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/standardointi/>) liitetään lyhyt yleistajuinen esittely ja linkki itse tekstiin. Itse teksti säilytetään KATVEN sivuilla, koska siihen on jo nyt tehty runsaasti linkkejä eri puolilta. Järjestelmäkohtaisten blokkien ID-numerot on luvattu julkaista verkossa – myös ne voidaan sijoittaa tähän yhteyteen (toistaiseksi niitä on annettu vasta yksi). Muutosesitykset ja muut vastaavat kommentit käsitellään KATVE-ryhmässä.

Niin kauan kun kyseessä on vain kansallinen suositus, auktoriteettina voi toimia KATVE-ryhmä. Jos/kun RFID:stä tehdään ISO-standardi, virallinen vastuu siirtyy Tietohuoltokomitealle. Tanska on vienyt tekstin ISOon, mutta standardointiprosessi voi viedä aikaa, koska kustantajilla on asiaan kiinnostusta mutta jossakin määrin eriäviä tarpeita. Myös Suomen ja Tanskan linjaukset poikkeavat toisistaan, varsinkin kirjoitussuojauksen osalta. Norja käsittelee mallia parhaillaan ja saattaa kehittää siitä vielä erilaisen version.

Suomessa TietoEnator on ollut aktiivinen RFID-tarrojen käyttöönotossa, ja heidän asiakkaansa ovat tilanneet viime aikoina tunnisteeseen tarvittavia yhteisluettelotunnuksia. Helsingin kaupunginkirjastossa on tehty selvitys RFID:n käyttöönotosta.

6. Linnea ILL -hanke

Linnea-konsortion puitteissa on käynnistetty kaukopalvelujärjestelmähanke, joka on ollut suunnitteilla pitkään. Valmisteleivassa työryhmässä ovat Annu Jauhiainen HYKistä, Teppo Kahtola Turun yliopiston kirjastosta, Ari Muhonen TKK:n kirjastosta ja Juhani Räisänen Oulun yliopiston kirjastosta. Työryhmä on kartoittanut olemassa olevia järjestelmiä ja laatii RFP:n tarjouskilpailua varten. Tarjouskilpailussa joudutaan noudattamaan EU:n sääntöjä. Lopullista aikataulua ei vielä ole lyöty lukkoon.

Työryhmä on tullut siihen tulokseen, että varten otettavia järjestelmiä on tarjolla ja hankkeeseen kannattaa ryhtyä. Ongelmana on kaukopalvelustandardi, joka on aikansa elänyt. Uusi standardi on tekeillä epävirallisessa valmisteluryhmässä.

Vaikka järjestelmää ollaan tässä vaiheessa hankkimassa vain yliopistokirjastojen konsortiolle, pyritään hankkeessa ottamaan huomioon koko kirjastoverkko eli yhteensopivuus myös muiden kirjastojärjestelmien kanssa.

Radikaaleinta hankkeessa on kuitenkin asiakaslähtöinen näkökulma. Järjestelmä tulee mahdollistamaan kaukolainan tilaamisen suoraan ilman välittäjäkirjastoa. Tämä edellyttää uuden tekniikan lisäksi myös poliittista päätöstä. Toisaalta se asettaa uusia teknisiä haasteita maksujen perintään ja asiakastunnistukseen. Myös lainsäädäntö on otettava huomioon, koska nykyisessä kirjastolaissa mainitaan kaukolainojen välitys yhtenä maakuntakirjastojen velvoitteista. Tekijänoikeudelliset ongelmat puolestaan voivat tulla korostetummin esille lisensoitujen digitaalisten aineistojen kohdalla (toimitetaanko asiakkaalle digitaalinen kopio vai tuloste).

Valmis RFP annetaan aikanaan tiedoksi.

7. Järjestelmien tilanne

BTJ

13-merkkisen ISBN-tunnuksen implementointi järjestelmään on käynnissä.

EnCompass / Endeavor ja D-Space

EnCompass päivitettiin versioon 3.6 vuodenvaihteessa. Päivitys venyi, eikä versiossa ollut toivottuja parannuksia (OAI-PMH –tuki sekä SRU-palvelin on rakennettu, mutta ne eivät toimi). Puutteet häiritsevät ennen muuta yhteyksiä Nelli-portaaliin sekä EnCompassin käyttöä julkaisuarkistona.

Uusia aineistoja Doriassa ovat kuvatietokanta Helmi, digitoidut pergamentit, Åbo Akademin väitöskirjat ja Lappeenrannan ammattikorkean opinnäytteet.

EnCompass-ohjelmiston ongelmien vuoksi (esim. OAI/PMH -tuen puuttuminen) on kartoitettu vaihtoehtoisia järjestelmiä julkaisuarkistoja varten. Lähemmin testattiin kahta järjestelmää: E-Printsiä ja D-Spaceä. Testaajat päätyivät suosittelemaan D-Spacen valintaa.

Libra III / Axiell, TietoEnator Libraries

Järjestelmästä on tulossa uusi versio. Käännöstyö ruotsista suomeen on vielä vähän kesken.

Ylämaan kunnankirjaston tietokanta on jo konvertoitu, GTK:n konversio on myöhässä aikataulustaan johtuen alkuperäisen datan monimutkaisuudesta. Konversio tapahtuu periaatteessa vanhasta formaatista XML:n kautta MARC21/MARCXML:ään.

Virtuaalikokoelmia on ehkä mahdollista rajata järjestelmän uudessa versiossa. Sen sijaan siihen ei ole tehty enää Z39.50-rajapintaa. Kopioluettelointi hoidetaan uudessa järjestelmässä SRU/W:lla.

MetaLib, SFX / Ex Libris

Nelli-portaalin käyttöönotto on edennyt vauhdikkaasti. Syksyllä 2006 mukana tulee olemaan jo 19 yliopistokirjastoa (nyt 16; vain pienin eli TeaK jää ulkopuolelle), 12 ammattikorkeaa (nyt 4) ja 6 maakuntakirjastoa (nyt 4).

Nellissä on otettu käyttöön MetaIndex, jolla voidaan rakentaa 'loputtomiin' virtuaalikokoelmia ja osakokoelmia Z:n ja SRU:n avulla. Tämä parantaa portaalin käytettävyyttä.

Etäkäytön mahdollistava EasyProxy ei ole ihan vielä tuotannossa. Ohjelma on näppärä ja kaiken lisäksi halpa.

Yleisten kirjastojen etäautentikointia testataan Pohjan Portissa yhdessä ATP:n ja TietoEnatorin kanssa. Shibboleth-autentikoinnin käyttö leviää.

MetaLib-ohjelman versio 4 on betatestauksessa. Parannuksia tulee mm. saavutettavuuteen (vammaisikäyttäjät) ja käyttöliittymän standardinmukaisuuteen (selainyhteensopivuus).

Nellissä on paljon pieniä ongelmia, mutta vain yksi suuri. Se liittyy tilastointiin, eli järjestelmästä ei saada ulos kunnollisia käyttötilastoja.

Rautaa tarvitaan lisää vielä tänä vuonna. Nelli-palvelimeen on tarkoitus hankkia uusi system board kesällä.

Millennium / Innovative

Ohjelman release 2005 -versiossa skandiongelmat on ratkaistu. Seuraava versio on tulossa loppukesästä – siinä kehittyy ennen muuta WebOPAC.

Millennium Access Plus on otettu käyttöön, e-kirjat tulevat käyttöön toukokuussa.

RFID-tunnisteiden käyttöönottoa on tutkittu Helsingissä, mutta se todettiin ainakin tässä vaiheessa liian kalliiksi näin suurten aineistomäärien yhteydessä.

Erillisen hankintamodulin mahdollisuutta tutkitaan edelleenkin.

Origo / ATP

ATP on yhtiöittänyt automaattitoiminnan. Kyse on organisatorisesta järjestelystä, joka ei vaikuta itse toimintaan.

Helsinkiin ollaan toimittamassa 3 uutta palautusautomaattia, Vantaalle 2. Myös Turun palautusautomaattien tarjouskilpailun voitti ATP – sinne tulee erikoisuutena 120 metriä pitkä maanalaisen yhdyskäytävän kautta kulkeva kuljetushihna. Varkaudessa on Origo jo tuotannossa ja Kymenlaakson KYYTI-kirjastot ovat aloittamassa tuotantokäytön.

Origosta on tulossa uusi versio syksyllä. Yhteistyössä Kirjavälityksen ja Lehtimarketin kanssa kehitetään tilausten integrointia suoraan kirjastojärjestelmään. Nellin kanssa puolestaan kehitetään virtuaalikokoelmia ja tunnistuspalveluita.

Kaukolainautointia on mallinnettu jo vuodesta 2002 alkaen ja sen ohjelmointiin ollaan valmiita keskittymään nyt täydellä teholla. Lähtökohtana on asiakastoimisuus.

Origoon ollaan valmiita toteuttamaan MARC21 puolen vuoden aikajänteellä siitä, kun kysyntää alkaa asiakkailta tulla, mutta niin että järjestelmä tukee sen jälkeen myös FINMARCia.

Voyager / Endeavor

Erikoiskirjastojen ERKKI-tietokanta on nyt tuotannossa.

WebVoyageen on tehty parannuksia paikallisesti (Ere Maijala).

Linnea2-konsortion Voyager päivitetään versioon 5 heinäkuun lopulla. Tässä versiossa on joitakin uusia piirteitä ja bugikorjauksia.

YAZ Proxy / IndexData

Myös YAZ Proxysta on saatu uusi versio, joka korjaa hakujen merkistöongelman.

IndexDatan kanssa on yhteisprojektina kehitetty avoimen lähdekoodin robottia, joka onkii automaattisesti hakujärjestelmästä yhteydenottoparametrit. Robotti on toiminut hyvin, mutta ongelmana ovat epästandardit järjestelmät, joista ei ole mahdollista saada tarvittavaa tietoa.

Muiden järjestelmien edustajia ei ollut paikalla.

8. Muut asiat

8.1 ELAG 2006

ELAGin 30-vuotisjuhlakonferenssi pidettiin Bukarestissa.

Kiinnostavimmaksi puheenaiheeksi nousi Kirjasto 2.0, josta voi olla montaa mieltä, mutta jota ei voi ohittaa. Uutta ajattelua siinä edustavat konetulkittavien verkkopalveluiden (Web Services) tekniikoiden avulla toteutettavat yhteydet kirjastojärjestelmistä muihin järjestelmiin, esimerkiksi suoraan Amazoniin.

Uusia esiteltyjä järjestelmiä olivat Talis, Primo ja Corinthian. Viimeksi mainittu on vielä osin keskentekeinen, mutta sitä ollaan jo implementoimassa Kataloniassa.

8.2 Kirjan tie -hanke

Kirjan tie on hanke, jossa pyritään optimoimaan kirja-alan toimintoja karsimalla päällekkäistyötä. Tässä tarvitaan runsaasti neuvotteluja eri osapuolten kesken.

Konkreettisin työ on kustantajien tukeminen ONIX-standardin soveltamisessa. Tämähän liittyy uuteen ISBN-standardiin, joka edellyttää kustantajien toimittavan julkaisun tiedot tässä muodossa kansalliselle vapaakappalekeskukselle. On meidän oman etumme mukaista perustaa kansallinen tukikeskus konvertointia ja opastusta varten.

Hankkeen koordinointimandaatti on annettu Kansalliskirjastolle. Ensi syksyn aikana on tarkoitus määritellä tarkemmin mitä palveluja kirjasto tulee kirja-alalle tarjoamaan.

9. Seuraava kokous

Seuraava kokous pidetään maanantaina 23.10.2006 klo 13.00-16.00.